

DOES HALACHA STILL APPLY WHEN THE REASONS DON'T?

THE MIDRASHA, LONDON - DECEMBER 2013

A] DO TORAH MITZVOT HAVE REASONS?¹

- distinguishing between levels of reason to **understand** the Mitzvah and making halachic decisions based on those reasons
- distinguishing between Torah mitzvot and Rabbinic mitzvot

- the sugya on ta'amei hamitzvot: Sanhedrin 21a: wives for kings; rich and poor widows

1. ואמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה - שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם. כתיב (דברים י"ז) לא ירבה לו נשים, אמר שלמה: אני ארבה ולא אסור, וכתיב (מלכים א' י"א) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. וכתיב (דברים י"ז) לא ירבה לו סוסים, ואמר שלמה: אני ארבה ולא אשיב וכתיב (מלכים א' י"ז) ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו'.

סנהדרין כא:

2. **משנה.** האומר על קן צפור יגיעו רחמך... משתקין אותו. **גמרא** ..... על קן צפור יגיעו רחמך מאי טעמא? - פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא; חד אמר: מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וחד אמר: מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים, ואינן אלא גזרות

ברכות לג:

3. .... ואף המצות שיראה מפשרי הטעמים שנתנה בהם התורה שהטעמים ההם הם תכלית הכונה בהם אינה תכלית. אלא הטעם ההוא אמת אך הוא כנקודה מתועלותיה ומכונותיה. והדברים הנעלמים הרמוזים בתוכה לאשר חננם השם יתברך אין להם תכלה. והוא שאמר דוד (תהלים קיט) **לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד** ..... וכן במצות הסוכה וכן מקצת מן המצות כל שכן את אשר לא נתפרש טעמם בתורה. ודע כי לכל אלו יש לבעלי סודות התורה טעמים נכבדים מאוד....

שו"ת הרשב"א חלק א סימן צד

4. ואם אלו הצערים הנפשיים חסה תורה עליהם בבהמות ובעופות כל שכן בבני אדם, ולא תקשה עלי באמרם על קן צפור יגיעו רחמך וגו', כי הוא לפי אחת משתי הדעות אשר זכרנום, ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד, ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מח

- major differences in understanding the 'reason' behind shiluach haken translating into halachic implications

B] REASONS FOR RABBINIC MITZVOT

5. **ב:** בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזרה ואותו המנהג, אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין. .... אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם. .... **כשנת** **כראצ"ד** א"א עיטור שוקי ירושלים צפירות קשיא עליה שכראשונים תקוהו ור' יוחנן בן זכאי ציטלה אחר חרבן מפני שנתצטל הטעם לראשונים ולא היה גדול כראשונים

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ב

1. For a more detailed analysis of the topic go to the 9-part series on Halacha Change in the Modern Word at www.rabbimanning.com/index.php/audio-shiurim/halachic-change/, in particular shiurim 2, 3, 4 and 5 with over 150 sources on this topic

B1 - MAYIM MEGULIM - UNCOVERED LIQUIDS

6. .... ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין
תוספות מסכת עבודה זרה לה. ד"ה חזא

7. משקים שנתגלו, אסרום חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן קטז סעיף א

8. (א) ועכשיו שאין נחשים בו - ואין בזה משום דבר שנאסר במנין בו' דלא נאסר אלא מפני נחשים
ט"ז יורה דעה סימן קטז ס"ק א

B2 - MAYIM ACHARONIM - WASHING AT THE END OF A MEAL

9. מים ראשונים - מצוה, ואחרונים - חובה .... מפני מה אמרו מים אחרונים חובה - שמלח סדומית יש, שמסמא את העינים
חולין קה.

10. טעמא דמים אחרונים הוי משום מלח סדומית כדאמר בסמוך ואנו לפי שאין מלח סדומית מצוי בינינו לא נהגו צמים אחרונים
תוספות שם

11. יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים - משנה ברורה: מפני שאין מלח סדומית מצוי בינינו .... ודעת הגר"א צביאורו דלריך ליטול גם האידנא .... וכ"כ המ"א צ"ש המקובלים דכל אדם יזכר צמים אחרונים וכן החמיר המהרש"ל צ"ס של שלמה וכ"כ הצרכי יוסף
שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפא סעיף י

12. והנה עכשיו לדינא במים אחרונים לא מיבעיא לשיטת כמה מרבתינו שמעיקר דינא יש חיוב גם בזמנה"ז כמו שבארנו אלא אפילו לשיטת התוס' דליכא חיוב בזמנה"ז אין ספק שכתבו כן כדי ללמד זכות על מה שלא נהגו בימיהם אבל גם רבותינו התוס' מודים דצריך גם בזמנה"ז דמי יימר שמלח סדומית אינו מצוי גם עתה .... וגם בזוהר פינחס (ד' רמ"ו) הזהיר על זה וכל המקובלים הזהירו על זה [מג"א סק"י] ובתשו' מן השמים לאחד מהקדמונים מבואר שכל המקיל במים אחרונים מקילים לו מזונותיו מן השמים ולכן יש לזהר בזה מאד וכך נוהגים כל יראי ה' ויש לכל בעה"ב להזהיר לבני ביתו שיזהרו בזה:
ערוך השולחן אורח חיים הלכות סעודה סימן קפא סעיף ה

B3 - CHALAV YISRAEL & STAM YAYNAM

13. .... ואילה"ק מחלב של נכרי וסתם יינם, דאף דבזה"ז נתבטל הטעם דבשבילו נאסרו, ואפילו הכי אסורים גם השתא מדנאסר במניין
תפארת ישראל /יכין/ כלאים ט:ב

14. ולכן אף שודאי גזרו זה במנין כיון שמדינא היה מותר אין להוכיח מזה שאסרו אף כשאין שום חשש עירוב כיון שעל אלו שיש בהם חשש עירוב הוצרכו לגזור, וגם אין שייך לא פלוג מאחר שבפירוש היתה הגזירה רק מצד חשש עירוב דהא אסרו רק באין ישראל רואהו ונפלגו אלו שאין בהם חשש עירוב בהכרח
ש"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מט

B4 - DANCING AND CLAPPING ON SHABBAT

15. תנן אין מטפחין ואין מרקדין - פרש"י שמא יתקן כלי שיר ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר ולא שייך למגזר
תוספות ביצה ל.

16. אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר. .... הגה: והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן זהו משום דמוטב שיכיו שוגגין וכו'. וי"א דזמנן הזה הכל שרי, דאין אנו צקיאין צעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ג

17. דמלתא דלא שכיח הוא. - בזה מתורץ מה שי"ל מפ"ק דביצה דאמרי' שאע"פ שנתבטל טעם הגזירה לא נתבטלה הגזירה דהכא שאני כיון דלא שכיח כ"כ (ב"י)

ט"ז אורח חיים סימן שלט ס"ק ג

B5 - ME'EIN SHEVA AND KIDDUSH IN SHUL ON FRIDAY NIGHT

B6 - A TALIT MADE FROM LINEN

C] CHANGES IN SCIENTIFIC OR TECHNOLOGICAL REALITY²

- the sugya of killing lice on Shabbat; simanei treifut
- 'nishtane hateva' - apparent changes in the nature of physical reality
- Chazal's medical advice
- hargasha at menstruation
- vest kavua
- premature babies

D] CHANGES IN THE UNDERLYING SPIRITUAL REALITY

- the nature of dreams
- ruach rah
- the existence of demons

E] OBJECTIVE CHANGES IN 'EXTERNAL' SOCIAL REALITIES

- a belt during prayer
- reading by a lamp on Shabbat
- a deaf mute today

F] CHANGES IN PEOPLE'S CAPABILITIES

- kavana in shema
- kavana in tefillah
- sensitivity to the presence of melachim

G] CHANGES IN SOCIAL CONTEXT

G1 - WOMEN'S JEWELRY ON SHABBAT

18. .... וי"א דכל שאסרו ללכת בו, אפילו להתקשט בו צבית אסור, וכ"ש ללכת בו לחצר המעורבת, ... והאידנא, נשי דידן נהגו ללכת בכל תכשיטין. ויש שאמרו דמדינא אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיכיו שוגגות ואל יהיו מזידות. ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי .....

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שג

2. For many more examples of nishtane hateva see shiur 4 in the series mentioned above

G2 - SHOWERING AND SMOKING ON YOM TOVG3 - MARRYING WITHIN 24 MONTHS OF GIVING BIRTH

19. גזרו חכמים שלא ישא אדם ולא יקדש מעוברת חבירו, ולא מניקת חבירו עד שיהיה לולד כ"ד חדשים ..... אפילו נתנה בנה למינקת, או גמלתו בתוך כ"ד חודש, לא תנשא

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יג סעיף יא

20. והנה בחכמת שלמה להגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל כתב שהיה נראה לו היתר ברור שבזמנו שלא נמצא מי שיונק יותר מ"ח חדש אין לאסור להאשה מלינשא רק עד אחר י"ח חדש וחזר להיות הדין אחר י"ח חדש כמו לדין הגמ' אחר כ"ד חדש וליכא בזה משום דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו כיון שלא עקרינן כל התקנה. וטעם זה לא מסתבר כלל דמה לנו כולו או מקצתו.....

אבל מ"מ נראה לע"ד כדבריו משום שתקנה הראשונה שהיתה במנין נאמר רק שלא ישא מינקת חבירו ולא הוזכר מספר חדשים, ולכן פליגי בזה ר"מ ור' יהודה ... אבל הא מספר הכ"ד חדש שהזכירו אינו לתקנה אלא משום שפסקו הלכה כר"מ וע"ז לא היה המנין, והמנין לתקנה היה רק לאסור את ג"ח האחרונים כשמניקה משום שלא ידעו שהתינוק הוא אחר כ"א חדש כדכתבתי. **ונמצא שעל מספר החדשים לא היה שום מנין.** ולכן בזמן שלא נמצא מי שיונק יותר מ"ח חדש יש להתיר משום דהאיסור לא ישא מינקת חבירו לא הוי אלא על זמן היניקה כפי שיהיה בכל דור. ומצד זה דקדקו שלא להזכר מספר החדשים משום שלא אסרו מספר חדשים אלא זמן יניקה ..... אבל כשנשתנו הטבעים ואין מי שיונק יותר מ"ח חדש לא אסרו על יותר מזמן היניקה דהמיעוט ..... ולכן כשנצטרפו כל הטעמים יש להתיר אחר כ"א חדש בפשיטות ואין למחות אם אחד יתיר גם אחר י"ח חדש

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן ט

G4 - NON-JEWS TODAYG5 - NON-RELIGIOUS JEWS TODAY - WHO IS A HERETIC?G6 - WALKING BEHIND A WOMAN

21. פגע אשה בשוק, אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחרי

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף א

22. .... כי מצד הסברא הי' נלענ"ד דמלשון השו"ע באהע"ז סי' כ"א סעי' א' "פגע" אשה בשוק משמע דאין דרכן של נשים להיות בשווקים ורק על דרך מקרה "פגע", וכידוע דלפנים הי' דרכן של נשים צנועות להיות בבית כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה (ומפורסם מהחת"ס דטעמא דנשים אין מדליקות לעצמן נר חנוכה הוא כדי שלא תעמודנה על פתח הבית הסמוך לרה"ר), ולכן כשהולך כנגד אשה אין החשש גדול כי יתבייש להסתכל בה שהרי היא תרגיש בכך, משא"כ לאחריה שהוא רואה ואינו נראה חיישינן טפי, ונוסף לזה גם נראה שבזמנם הי' אפשר להזהר מלכת אחרי אשה, משא"כ בזמננו הרי אף אם יברח מאחורי אשה ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת, וכמדומה לי שנשים מצויות ברחוב יותר מאנשים ומה גם בזמנינו שהפריצות מצויה הרבה ולצערינו הפרוץ מרובה על העומד ואין מתביישים להסתכל באשה גם בפניה, ולכן הי' נלע"ד דבמקום מצוה או שצריך לעשות כן מצד הנימוס אין טעם להחמיר בזמננו

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן צא

G7 - WOMEN'S TORAH LEARNING

23. אשה שלמדה תורה יש לה שכר ..... ואע"פ שיש לה שכר צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה, **מפני שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד** אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן, אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה יג

24. .... אבל לא כימים הראשונים הימים האחרונים; בימים הראשונים התנהגו בתי ישראל ע"פ השלחן ערוך, ואפשר היה ללמוד בהם את כל התורה מהנסיין, וממילא לא היה צורך ללמד את בנות ישראל תורה מן הספר, אבל עתה בעוה"ר א"א כבר ללמוד את התורה בבתי ישראל ..... וכל מי שאינו מלמד את בתו דעת ה ותוכן יהודי מקורי, שישמשו כתרס בפני השפעת הרחוב, הרי הוא מלמדה ממילא את אותה, התפלות, הממלאה עתה את חיי, הרחוב.

שו"ת מונאים למשפט - ס' מ"ב

G8 - WOMEN'S PUBLIC ROLES

25. **ומוציאות את האנשים** - ומ"מ יש להחמיר לכתחלה שלא תוציא אשה אנשים שאינם מבני ביתה דזילא מילתא
משנה ברורה סימן רעא ס"ק ז

G9 - DIVORCE, AGUNOT AND ANNULMENT OF MARRIAGE

26. תא שמע, דאמר ריש לקיש: טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו
יבמות ק"ח:

27. This has absolutely nothing to do with the social and political status of the woman in antiquity. The chazaka is not based on sociological factors but on a [verse] in Bereishit "and your desire shall be to your husband" ... It is not a psychological fact, it is an existential fact ... To say that 'tav lemeitiv tan du milemeitiv armelu' was due to the inferior political or social status of women at that time is simply misunderstanding the chazaka ... Not only the halachot but also the chazakot [our Sages of blessed memory] introduced are indestructible. You must not tamper, not only with the halachot, but even with the chazakot. For the chazakot spoke ... not upon transient psychological behavioral patterns, but on permanent ontological principles rooted in the very depths of the metaphysical human personality, which is as changeless as the heavens above (my emphasis)

"Surrendering to the Almighty" - an address delivered by Rav J.B. Soloveitchik to the Rabbinical Council of America in Nov 1975 - printed Jewish Press Oct 16 1998, p32

28. Objectification reaches its highest expression in the *halacha*. *Halacha* is the act of seizing the subjective flow and converting it into enduring and tangible magnitudes. It is the crystallization of the fleeting individual experience into fixed principles and universal norms. In short, halacha is the objectifying instrument of our religious consciousness, the form-principle of the transcendental act, the matrix in which the amorphous religious *h/yo* is cast.

Halachic Mind - Rav J.B. Soloveitchik Part IV:1 (p85)

29. קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא ...
זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה קסא:

G10 - BAT MITZVAHG11 - WOMEN AND KADDISH

30. Today, when Jews are battling over equality between men and women with respect to such matters as *aliyyot*, if Orthodox rabbis bar women from saying *Kaddish* despite the possibility of permitting it, the influence of Reform and Conservative rabbis will thereby be strengthened. Accordingly, it is forbidden to bar women from saying *Kaddish*

Rav Aharon Soloveitchik - Od Yisra'el Yosef Beni Hai (Brisk Yeshiva, 1993), end sect. 32, p. 100.

G12 - 'KAVOD HATZIBUR' AND WOMEN'S ALIYOTG13 - MEN AND WOMEN SINGING ZEMIROT